

## הרב ברוך ברקוביץ

## פתרון הלכתי לכהנים באמצעות "חרב כחלל" – האמנם?

## ראשי פרקים

## מבוא

- ענף ראשון – גדר מחולל ועומד
- ענף שני – תוספת טומאה במת שמוזהר עליו
- ענף שלישי – תוספת טומאה לגבי "טומאה בחיבורין"
- ענף רביעי – ההוכחה מסוגיית עירובין
- העולה לדינא

## מבוא

הלכה פסוקה היא שכל טומאה שאין נזיר מגלח עליה – אין כהן מוזהר עליה<sup>1</sup>, וכן אין חייבים עליה על טומאת מקדש וקדשיו<sup>2</sup>.

ידועה גם מחלוקת הראשונים אם כהן מוזהר על טומאת "חרב הרי היא כחלל"<sup>3</sup>. הלכה למעשה נפסק שאין כהן מוזהר על טומאת חרב ה"ה כחלל, וכמבואר ברמ"א יו"ד סי' שס"ט, ובתחמת אדם כלל קנט<sup>4</sup>.

מבואר במסכת שמחות<sup>5</sup> ונפסק להלכה בשו"ע יו"ד שס"ח ברמ"א<sup>6</sup> סעיף ז, שבזמן שהכהן נוגע במת, מותר לו להיטמא למת אחר לכתחילה, כיון שהוא מחולל ועומד ואינו מוזהר על כך<sup>7</sup>.

1. מסכת שמחות פ"ד הכ"א, (הובא בברכות, יט, ב, תוד"ה מדלגין היינו; כתובות ד, ב, תוד"ה עד שיסתם; סנהדרין מז, ב, תוד"ה עד שיסתם הגולל; נזיר נד, ב, תוד"ה ת"ש; הלכות קטנות לרא"ש, הלכות טומאה פרק א; בית יוסף, יו"ד, שסט); תוספתא מכות סוף פרק ג [ד] (הובא בחידושי הרמב"ן על ב"ב דף כ, א; תולין עב, א; פסקי הרא"ש תולין פ"ח, ד) אמנם ר"ת דחאה מהלכה (בתוס' ברכות שם, ועוד), אך כבר כתב המנ"ח מצוה רסג, [טז], (הביאו בשו"ת אחיעזר, ח"ג סי' מג ד"ה ומה) ש"לדעת רוב הראשונים ... הלכה פסוקה היא".

2. תוספתא ריש אהלות. וראה בכורות כז, ב, תוד"ה וכי הזאה. אמנם לדעת הרמב"ם (הלכות ביאת מקדש פ"ג הי"ג) חייב על טומאת מקדש וקדשיו לא רק מי שנטמא בטומאה שהנזיר מגלח עליה, אלא גם מי שנטמא ע"י נגיעה במה שנטמא קודם בטומאה שהנזיר מגלח עליה. והראב"ד שם חולק.

3. נזיר נד, ב, תוד"ה ת"ש, ועוד.

4. הרמ"א שם הביא ב' דעות הראשונים. י"א דכהנים אסורים ליטמא לחרב שנטמא במת ויש מקילין, ופסק שם הרמ"א "וכן נהגו להקל, ואין נזהרים מזה". ובתחמת אדם כלל קנט ס"ק א כתב: "וכבר נהגו בכל מקום כאותם הפוסקים דס"ל דאין הכהן מוזהר כלל על הכלים, ואין להרהר אחר המנהג שנתפשט בכל מקום".

5. מסכת שמחות, פ"ד הט"ו.

6. זו לשון השו"ע "אסור לכהן להתטמא למת אפילו בעת שמיטמא לקרוביו לפיכך כהן שמת לו מת צריך ליזהר ולקברו בסוף בית הקברות כדי שלא יכנס לבית הקברות ולא יתטמא בקברות אחרים כשיקבור מתו", והוא לשון הרמב"ם שמוכח בהערה הבאה. וכתב ע"ז הרמ"א "ודוקא לאחר שפירש ממתו אבל בעוד שהוא עוסק במתו מותר ליטמאות אף

על הפסוק "וכל אשר יגע על פני השדה בחלל חרב או במת" וגו', דורשת הברייתא כנזיר נג, ב, "חרב – הרי זה כחלל" ופירש"י בפסחים יד, ב, ד"ה בחלל חרב:

"בחלל חרב – הקיש חרב לחלל, מתכת<sup>8</sup> שנגע במת הרי הוא אבי אבות הטומאה כמת עצמו, ונגע בטמא מת – הרי הוא אבי הטומאה כמוהו, גזירת הכתוב הוא במתכת אצל טומאת מת, ולא אצל שאר טומאות."

לפיכך לכאורה ישנה אפשרות שיענוד הכהן על עצמו בהיתר טבעת או שרשרת של מתכת שנגעה במת ולכן דינה הוא "אבי אבות הטומאה כמת עצמו"<sup>9</sup>, ואז יהיה כל הזמן בגדר של "מחולל ועומד" בהיתר, ויהיה רשאי לטוס לכתחילה באוירון הטס מעל בית הקברות, או לבקר חולים בבית חולים בו גם בזמן שיש מת בבנין, או לשהות בבנין של בית ספר לרפואה שכמעט תמיד דינו כאוהל המת<sup>10</sup>. שכן כל זמן שהטבעת "חרב כחלל" על ידו הרי הוא כמי שלא פרש מן הטומאה<sup>11</sup>.

- לאחרים", ומשגרת לשונו משמע שכא לכאר דברי השו"ע וכמו שפרש הכס"מ עצמו בדעת הרמב"ם (ראה בהערה הבאה), [אך ראה מש"כ במשנת ר' אהרן, טהרות לו, אות טז-יז, שאף הרמ"א מודה שיש איסור, או מחמת "לה יטמא" או מחמת "קדושים תהיו" וצ"ע].
7. אמנם הרמב"ם כתב בפ"ב הט"ו לפיכך אסור לכהן להתטמא למת אפילו בעת שמתטמא לקרוביו שנאמר לה יטמא אינו מתטמא לאחרים עמה וכו' וכן פירש במאירי, נזיר, דף מב, ב, ובכס"מ הביא דעת הרמב"ן והרא"ש וז"ל: ולא תימא חיובא הוא דליכא הא איסורא איכא, דתניא באבל רבתי היה עומד וקובר את מתו עד שהוא בתוך הקבר מקבל מאחרים וקובר, ועיין בהגהות הרמ"ך שנשאר בצ"ע על הרמב"ם מברייתא זו, אולם מהכס"מ נראה שהוא מפרש את דברי הרמב"ם ג"כ כדבריהם, ומש"כ הרמב"ם שאסור היינו בחזרתו כמו שפירשו הרמב"ן והרא"ש שם וכ"כ הרמב"ן בשבועות דף יז. והטור יו"ד סי' שע"ג, בדברי הרמב"ם, וכן פירש להדיא הרדב"ז שם וביאר לפי"ז המשך לשון הרמב"ם "שלא יאמר הואיל ונטמאתי על אבי אלקט עצמות פלוני", ומשמע דבחזרה איירי עיי"ש.
8. וכן דעת ר"ח, הערוך, ר"ח כהן והרב עזריאל מבעלי התוספות, ר' ישעיה בשטמ"ק, בעל המאור, הרשב"א והראב"ד (צויינו בספר שערי דעת – לרב שלמה פלדמן – ירושלים תשס"א) ונוסף עליהם גם המאירי בפסחים יד, ב. ובעמק הנצי"ב על הספרי (פרשת חוקת) הביא שכן גם מפורש לכאורה בירושלמי. לעומתם דעת הרמב"ם (פ"ה מט"מ ה"ג) והר"י מסימפונט שה"ה בכל כלי שטף. דעה קיצונית אחרת, הובאה בר"ח פסחים יד, ב, ובר"ש פ"ק דאהלות, שדין "חרב הרי הוא כחלל" נוהג אך ורק בחרב שנהרג בה המת. וע"ע ברבנו בחיי במדבר יט טז בשם מקצת מן הגאונים וכמשנ"א אהלות שם בדעת פיה"מ.
9. וכדי לצאת ידי כל הדעות בראשונים איזה כלי הוא בכלל חרב הרי הוא כחלל, עדיף שיענוד על עצמו טבעת ממתכת ויעויין באג"מ יו"ד ח"ב סי' קס"ד דהיינו דוקא אחת משש מתכות האמורות בתורה במדבר יט-טז, זהב, כסף, נחושת, ברזל, בדיל ועופרת, וכן משמע בכללי טומאות מספר אליהו רבא מהגר"א ז"ל, הובא אחרי הקדמת ספר אליהו רבא להגר"א בריש סדר טהרות. כמו"כ לצאת ידי שיטות כל הראשונים רצוי שה"ח"ר"ב תטמא במת ע"י נגיעה ולא ע"י אהל, ראה הע' 29, וכן שהכהן יטמא בחרב במגע ולא במשא או אהל, ראה הע' 38.
10. עורך אסיא הראה לי שהרב שלמה גורן, בזמן היותו הרב הראשי לישראל, האריך (עמ' 65-84 לעיל) בהצדקת עצה זו כדי להתיר לכהנים ללמוד רפואה בשעת דחק גדול. (ולעצם השאלה אם מותר לנתח מתים לצורך לימוד רפואה, ראה ציץ אליעזר ח"ד סי' יד; שו"ת יביע אומר ח"ג חיו"ד סי' כג אות כו; שו"ת מחנה חיים חיו"ד ח"ב סי' ס; שו"ת משפטי עוזיאל ח"א חיו"ד סי' כח-כט; וראה בספר הרפואה לאור ההלכה, כרך ב ח"א עמ' סה, מה

אמנם אפשרות זו לכאורה איננה מתקבלת על הדעת משלש סיבות:

הסיבה הראשונה היא הטענה הבסיסית שאין דבר כזה "מחולל ועומד בטומאה של היתר". כלומר, לא שייך להגדיר "מחולל ועומד" אלא את מי שנטמא בסוג טומאה כזה שהוא מוזהר עליה, ועבר על הציווי "לא יטמא בעל בעמיו להחלו", שרק עליו נדרשת הדרשה "ולא במי שהוא מחולל ועומד". אבל מי שנטמא בסוג טומאה של היתר, כגון בטומאת חרב כחלל, איננו "מחולל", ולכן אין לו שום היתר להוסיף ולהיטמא למת ממש עליו הוא מוזהר.

הסיבה השנייה היא, ההבנה כי ההיתר להיטמא למי שמוגדר "מחולל ועומד" אינו אלא כשהטומאה הנוספת לכל היותר שוה לראשונה. אולם כשהטומאה הנוספת מוסיפה טומאה על טומאתו של "המחולל ועומד" לכאורה לגבי תוספת הטומאה איננו נקרא מחולל ועומד, שהרי ביחס לתוספת הטומאה הנובעת מהטומאה השנייה עדיין אינו "מחולל". וכן פרשו ראשונים בסוגיא בנזיר דף מב, ב, ובשבעות דף יז, א. ואם כן, בנדר"ד, גם אם מחולל הוא מצד "חרב הרי הוא כחלל" יתכן ומגע במת מוסיף טומאה על טומאתו, ואסור.

הסיבה השלישית היא סוגיית רפ"ג דעירובין, הסותרת, לכאורה, אפשרות זו.

במשנה שם מתיר רבי יהודה לכהן לערב בבית הקברות. ובגמרא שם ל, ב מסבירה הגמרא את דבריו:

"תנא מפני שיכול לחוץ ולילך בשידה תיבה ומגדל. קא סבר אהל זרוק שמיא אהל, ובפלוגתא דהני תנאי, דתניא הנכנס לארץ העמים בשידה תיבה ומגדל רבי מטמא רבי יוסי ברבי יהודה מטהר, במאי קמיפלגי מר סבר אהל זרוק לאו שמיא אהל ומר סבר אהל זרוק שמיא אהל". עיי"ש ברש"י ד"ה שמיא אהל, ובתוס' שם כז, א ד"ה מפני שיכול לחוץ.

ואם היטמאות בחרב כחלל מאפשרת כניסה לבית הקברות, מדוע רבנן, הסוברים אהל זרוק לאו שמיא אהל, לא התירו לכהן לערב בבית הקברות, הרי יכול להיכנס לשם כשהוא נוגע בחרב כחלל.

שהעיר בשם הגר"ז מלצר להתיר אפילו כשאין פיקוח נפש לפנינו, לפי תשובת רב שרירא גאון; ובאנציקלופדיה הלכתית רפואית, כרך ד ערך ניתוח המת, ואכמ"ל.

11. היתר זה, לכאורה איננו לשיטת בעה"מ חולין עא, ב, והרמב"ן בפרשת חוקת וכן בב"ב כ, א, שכתבו שעל חרב כחלל אין הזאת ג' וז', ולפי"ז הרי הוא מוסיף על טומאתו שיצטרך הזאה שלישי ושביעי, אלא לשאר פוסקים.

אמנם עיון בדברי גדולי האחרונים שיובאו להלן, מראה שהדברים אינם פשוטים כל כך, הטענות הללו אינן שוללות בהכרח את הפתרון ההלכתי של היצמדות לחרב כחלל, ומחייבות לפחות דיון מעמיק יותר. דיון מפורט בשלש נקודות אלו, מובא להלן בארבעה ענפים.

חובה להדגיש כי עצם הרעיון להתיר לכהן להיטמא למת בזמן שהוא נוגע בטומאה בדרגת "אבי אבות הטומאה" אשר אין נזיר מגלח עליה, איננו חדש. כבר גדולי האחרונים ז"ל עמדו עליו, ביניהם: המנחת חינוך, הגרא"ב וסרמן בקובץ שיעורים, החלקת יואב, והשער זקנים שהובא באגרות משה.

המנחת חינוך מצוה רס"ג אות י"ג (מהדורת מכון ירושלים אות ל"ג) כתב וז"ל:

"ואני מסופק דאפשר לדעת ר"ת דכלי מתכות הרי הוא כחלל גמור מן התורה, אם כן אם הוא נוגע בכלי מתכות טמאים ובאותה נגיעה נוגע גם כן במת דפטור."

ומה שנסתפק שם היינו אם לא מקרי מוסיף על טומאתו לגבי טומאה בחיבורין<sup>12</sup>, יבואר להלן בענף שלישי.

גם הגרא"ב וסרמן בקובץ שיעורים דן באפשרות להתיר היטמאות במת לכהן שנגע בטומאת "אבי אבות" שאינו מוזהר עליה. הנדון שם הוא דברי התוס' בברכות דף יט, ב, גבי מדלגין היינו על גבי ארונות. וז"ל התוס' שם: "תימה לפירוש הקונטרס דפי' גולל כיסוי של ארון דתניא כל אשר יגע על פני השדה לרבות גולל ודופק, ואם כן גם הגולל מטמא באהל, והיאך היו מדלגין עליו? וי"ל דלא קשה דהא תניא בשמחות (פ"ד הכ"א) כל טומאה שאין הנזיר מגלח עליה אין כהן מוזהר עליה, וגולל ודופק אין נזיר מגלח עליהן כדתנן במסכת נזיר פרק כהן גדול וכו'." והוסיפו התוס' להקשות: "ומיהו תימה, אמאי אין המת מטמא באהל כיון שהכסוי עצמו מקבל טומאה, דכל דבר המקבל טומאה אינו חוצץ בפני הטומאה. אם כן מטמא באהל." ובקובץ שיעורים מסכת כתובות דף ד (אות יז) כתב וז"ל:

"ולכאורה היה מקום לומר, דכיון דבלאו טומאת המת טמא מחמת הגולל לא קרינן ביה להחלו, דמחולל ועומד מטומאת הגולל דאין כהן מוזהר עליו<sup>13</sup>. "עכ"ל.

12. ומ"מ אין זה מוכרח בדבריו ששמא מה שנסתפק הוא על עצם ההיתר, וראה הערה 33.

13. עצם תירוצו של הקוב"ש צ"ע. שהרי הגמ' שם נזקקה לומר שיש ברוב ארונות פותח טפח. אך לפי תירוצו של הקוב"ש אין צורך בכך, שהרי גם אם אין פותח טפח והטומאה בוקעת ועולה, אין כאן איסור לכהן המחולל ועומד בטומאת גולל שאינו מוזהר עליה. מאידך אין מהגמ' שם ראייה נגד ההיתר, כפי שיבואר להלן אות א'.

על אפשרות זו ממש עמד בחלקת יואב תנינא סי' ט ענף ה, ודחאה.  
וז"ל:

"דהא ודאי ברור דעל טומאת חרב ה"ה כחלל לא נאמר מחולל  
ועומד שיהיה מותר לכהן שיש בידו כלי מתכות טמא ליגע במת,  
כמו שהוא מותר ליגע במת רחוק בעוד מטמא לקרוב, דא"כ היה  
העצה לכל הכהנים לטמא למתים ע"י שיאחו בידו כלי מתכות  
טמא".<sup>14</sup>

וכדברי החלקת יואב כתב המקשה בשער זקנים, הובא באגרות משה  
יו"ד ח"א סי' רל ענף ו, שלדעת הראב"ד<sup>15</sup> בטלת תורת כהונה שיוכל כל כהן  
לגעת בחרב הרי הוא כחלל, וליכנס בבית הקברות.

והוסיף שם באגרות משה שלא יתכן שעצה זו נכונה. דאם לא כן, אמאי  
בהיתה אבידה בבית הקברות או שאמר לו אביו הטמא, אינו מתווייב משום  
שעובר על לאו, הלא יכול הוא להטמאות קודם בחרב ה"ה כחלל. ודוחק לומר  
דמיירי שעד ששייג כלי שנגע במת תיעלם האבידה או שלא יוכל לכבד את

14. יעויין בשו"ת אג"מ יו"ד ח"א סי' רל ענף ו, שתירץ לו השואל ע"פ המשנה במסכת זבים  
(כ, ב) "אמר ר"ע אין אחריות זבים עליכם", וכמו"כ כאן אין אחריות טומאת כהנים עליכם,  
ובמה שהשיב לו באג"מ הנ"ל. ובביאור טענתו "דא"כ היה העצה", יש לומר שכיון שגדולי  
הדורות ניסו בכל השנים לחפש עצה לטומאת כהנים לא יתכן שלא עלה על דעתם היתר זה,  
אמנם יתכן משום שהוא תלוי במחלוקת ראשונים כמבואר להלן, עוד יש לומר לפי מה  
שנגענו בו בהערה 64, שייתכן שעל איסור שהיה אין את הכלל של מחולל ועומד, ואם כן  
חתכן עצה זו רק בטיסה מעל בתי קברות ששיעור השהיה מעליהם לא עולה על שיעור  
אמירת "ויכרעו אפים ארצה על הרצפה וישתחוו והודות ליי" כי טוב כי לעולם חסדו", ראה  
שבועות טז, ב, ובפיהמ"ש שם ורמב"ם פ"ג מביאת מקדש הכ"א ובמל"מ שם הכ"א ועיי"ש  
גם לגבי תלה עצמו באויר עזרה ואכמ"ל. כן יש לדון אם יש איסור חצי שיעור בשהיה ואין  
כאן המקום ודו"ק. כמו"כ יש להביא כאן את מה שכתבו האחיעזר ח"ג סי' ס"ה אות ח',  
והגרא"ו בקובץ שמועות חולין לא, א, שכהן גם כשאינו מוזהר מ"מ לאהל המת אסור לו  
ליכנס מטעם לאו של על כל נפשות מת לא יבא, עיי"ש שהסתפק בזה.

15. שדעתו שיוכל כהן טמא – ליטמא גם לאחר שפירש ואפילו שאינו באותו היום, ואין הספר  
שער זקנים לפני. אולם יש לומר מה שהקשו על הראב"ד ולא על שאר ראשונים כי לדעתם  
אין מוכח שחרב ה"ה כחלל עושהו ל"מחולל ועומד", וראה באריכות באות ד. ורק  
להראב"ד שמוכח כן כדהוכחנו לקמן באות ה, הקשו מעצה זו.

16. הנה זה נאמר גבי אליהו בב"מ קיד, ב, וכן במעשה דסנהדרין ה, ב, ועייין רבינו בחיי על  
ויקרא פרק כא פסוק ב לגבי טומאת קרובים שמחייבים אותו להטמא, "וטומאה זו היא  
שיעמוד בבית תחת אהל אחד, והוא הדין לאמו ולאביו וכל השאר, אבל אין להטמא ולהכנס  
בבית הקברות על אחד מהם כלל. וכן אמרו רז"ל מי ראה כהן בבית הקברות" [ונראה שפסק  
כהרמב"ם שגם במחולל ועומד יש איסור ראה הערה 7], ועייין גם בילקוט יונה רמז תקמט.  
אמנם אם בדברי אגדה עסקינן יש להביא גם את המדרש בשמו"ר פרשה טו פ"ה "משל  
לכהן שנפלה תרומתו לבית הקברות אומר מה אעשה לטמא את עצמי אי אפשר ולהניח  
תרומתי א"א, מוטב לי לטמא את עצמי פעם אחת וחוזר ומטהר ולא אאכד את תרומתי",  
ע"כ. והיאך יהיה מותר לו לטמאות עצמו אם לא בעצה זו. ודו"ק.

אביו. וכן הקשה ממה שאמרו באגדה, מה לכהן בבית הקברות<sup>16</sup>, ואם עצה זו נכונה א"כ אין מקום לתמוה איך נמצא כהן בבית הקברות<sup>17</sup>.

שוב מצאתי שגם המאירי כתב לכאורה כדבריהם בפירושו למסכת מכות כא, א, וז"ל:

"אבל בעוד שהמת בידו אם נגע במת אחר פטור אפי' התרו בו שהרי חלולו בידו דבר זה כך הוא מפורש במסכת נזיר פרק שלשה מינין ומ"מ דוקא בחבורו למת אבל לחבורו לכלים המיטמאים למת לא. והוא שאמרו לא יבא ולא יחלל מי שאינו מחולל<sup>18</sup>" וכו'.

אמנם אפשר לדחות, כי המאירי אינו דן בטומאת חרב הרי הוא כחלל, ובכלים שכבר פרשו מן המת, אלא בדין טומאה בחיבורים ובכלים (לא של מתכת)<sup>19</sup> המחוברים למת. וכיון שסובר שדין טומאה בחיבורים לא נאמר בכלים אלא באדם, או שדין טומאה בחיבורין לאו דאורייתא כדכתב במסכת נזיר דף מב, ב, ובע"ז דף לז, ב, לפיכך אינו מחולל ועומד כשהוא איננו נוגע במת אלא בכלי שטף המחוברים למת.

- כאמור יש לדון בעצם הרעיון של המנ"ח והקובץ שיעורים מכמה צדדים:
- א. האם כהן שנוגע בטומאה שאינו מזהר עליה, באמת נחשב מחולל ועומד.
  - ב. האם טומאת מת נקראת "מוסיף על טומאתו" לגבי טומאת חרב כחלל, מחמת העובדה שהוא מזהר על טומאת המת, או מחמת חומרות אחרות הקיימות בטומאה השניה?
  - ג. האם הנגיעה במת מוסיפה טומאה לענין טומאה בחיבורים. דיון בשאלה זו מחייב בירור גדר טומאה בחיבורים.
  - ד. האם סוגיית רפ"ג דעירובין (ל, א) באמת סותרת את הרעיון של המנחת חינוך והקובץ שיעורים?
- ארבעת הנקודות הללו יידונו בארבעת הענפים להלן.

17. אמנם לפי מה שהבאנו להלן בענף רביעי, שהיה איסור על הכהנים להיטמא גם בטומאה שאינו מזהר עליה, וגם בלא האיסור נמנעו הכהנים מלהטמא כדי שלא להפסל מאכילת תרומה וקדשים – לק"מ.

18. ועיין במאירי בנזיר דף מב: שהביא ראשונים הגורסים שם כאן בחבורי אדם כאן בחבורי כלים, וביאר המאירי דבריהם שאין בכלים חבורים, ואם כן הרי בפשיטות כוונת המאירי כאן לגירסא זו שבגמ' שם. ודו"ק.

19. כשיטתו פסחים יד. ב.

## ענף ראשון – גדר מחולל ועומד

א. האם מקרי מחולל ועומד היכא שהוא מחולל בהיתר, ולא נטמא בטומאה של "להחלו" ?

מסתבר, לכאורה, שאין דבר כזה "מחולל ועומד בטומאה של היתר". כלומר, לא שייך להגדיר "מחולל ועומד" אלא את מי שנטמא בסוג טומאה כזה שהוא מוזהר עליה, ועבר על הציווי "לא יטמא בעל בעמיו להחלו", שרק עליו נדרשת הדרשה "ולא במי שהוא מחולל ועומד". אבל מי שנטמא בטומאת חרב כחלל שאין כהן מוזהר עליה, איננו "מחולל", ולכן אין לו שום היתר להיטמא למת ממש עליו הוא מוזהר. דעד כאן לא אמרו בגמ' ובראשונים אלא היכא שנטמא למת ממש, אף שבקרוכים דהתורה התירה "להתחלל"<sup>20</sup>, אבל בטומאת גולל וכן בחרב ה"ה כחלל וכל שאר י"ב הטומאות שאין הנזיר מגלח ואין הכהן מוזהר, לא הוי כלל בכלל הפסוק "לא יטמא בעל בעמיו להחלו" וממילא לא הוי מחולל ועומד. ואף שטמא טומאת ז' וצריך הזאה ג' וז' לא יחשב בזה מחולל ועומד כל שלא נטמא בטומאת "להחלו".

ומצאתי שנסתפק בזה המג"ח מצוה רס"ג אות י"ג (מהדורת מכון ירושלים אות ל"ג) גבי טומאת גוי, לדעת היראים דאין כהן מוזהר עליה אפילו במגע ובמשא, ומ"מ לגבי טומאת מקדש וקדשיו טמא שבעה. וז"ל "ואין לומר כיון דטומאת הגוי הוי כטומאת שרץ, וא"כ לאו מחולל הוא כלל, דמכל מקום קרוי מחולל דטמא טומאת שבעה כמו במת ישראל לכל דיניו רק דגבי כהן

20. ובין אם נימא טומאת קרובים דחוויה היא כמש"כ הרמב"ם פ"ב מה' אבל הט"ו, או נימא דהותרה היא (כמש"כ הרמב"ן בתה"א ענין הכהנים וכ"כ במג"ח מצוה רס"ד בדעת רש"י בברכות), מ"מ טומאת מת ככגון זו בכלל "להחלו" אלא שהותרה וק"ל, אמנם יעויין בחי' רמ"ש נזיר דף מב: שכתב וז"ל "אך לפי"ז יהיה אליבא דהרמב"ם בכהן הדיוט שיש לו מת קרוב על כתפו ונגע במת אחר לוקה, וזה זר ומהופך. ועיין מסכת שמחות. אם כי ברמב"ם לא מצאנו הפכו, וכו' עיי"ש. והנה מש"כ דלא מצאנו הפכו להמבואר לעיל הערה 7 דדעת הרמב"ם שמותר לכתחילה הנה להדיא כתב הפכו, וגם אם נימא דברי הרמב"ם כפשוטם כמו שנקט הרמ"ך וכן הרדב"ז בריש דבריו שם, וכ"כ הב"ח יו"ד סי' שע"ג ועי' במש"כ בש"ך סק"ב, מ"מ הרי הרמב"ם הוציא דין זה מדרשה חדשה ונוספת היינו לה יטמא, ולא מחמת דמחולל ועומד וכן ביאר דבריו בקרן אורה נזיר דף מב, הרי שאכתי נמצא הפכו. אולם עכ"פ מדברי רמ"ש מוכח שסבר שאפילו בטומאת קרובים ואפילו אי נימא דטומאה דחוויה היא כמש"כ הרמב"ם שם, מ"מ לא מקרי חילול כיון שמותר להטמאות וילקה על החילול הנוסף. ועיין בסוף אות זו מה שהובא מהגרא"ז מלצר.

21. ועיין במצוה שע"ו הובא בהערה 33, וכתב שם דמסתפק דוקא למ"ד דכהן מוזהר על טומאה שאין הנזיר מגלח, ומשמע דאם לא היה הכהן מוזהר, פשוט ליה דלא מקרי מחולל ועומד בהכי, ודו"ק. ועיין גם בקרן אורה נזיר דף מב, שכתב בתו"ד שגם במחולל ועומד בעינן שיהיה חייב מלקות, וע"כ הביא את דעת הרמב"ם [פ"ה מה' נזירות הט"ו], שגם בטומאות שאין הנזיר מגלח מ"מ לוקה.

התירה התורה. ומ"מ צד זה יש לומר כיון דטומאת גוי לא שייכא לכהן לסברא זו, אם כן לאו מחולל כלל ולוקה אם מטמא עצמו לישראל"<sup>21</sup>.

ובשו"ת חלקת יואב תנינא סי' ט', רצה להוכיח דלא מקרי מחולל ועומד מהגמ' בברכות הנ"ל דא"כ אמאי הצריכו שם שיהא ברוב ארונות פותח טפח, תיפו"ל שכבר מחולל ועומד בגלל טומאת גולל ודופק, אולם אין ראייתו מכרעת שהרי הגרא"ו בקובץ שיעורים כתב שתי סברות לדחות. האחת ששם הוא בבת אחת<sup>22</sup>, והשניה שכל שלא נטמא לגבי טומאת מקדש וקדשיו, מקרי מוסיף על טומאתו, או כמש"כ במשנת ר' אהרן שאינו מחולל ועומד, ובגולל ודופק אין חייבין על מקדש וקדשיו לכו"ע.

לעומת זאת – יעויין במשנת ר' אהרן (טהרות לו, אות י-יא). והעולה מדבריו שם, שלהחשב "מחולל ועומד" סגי בנטמא בטומאה שחייבין עליה על ביאת מקדש. וראה שביאר שם את דברי הרמב"ם והראב"ד לגבי כלים הנוגעים במת אם חייבין על ביאת מקדש. וכתב שם בד"ה ברם, שלדעת הרמב"ם שחייבין על ביאת מקדש – נקרא מחולל ועומד. והרי דעת הרמב"ם דעל טומאת חרב ה"ה כחלל אין כהן מוזהר<sup>23</sup>. חזינו דמקרי "מחולל" אף שאינו מוזהר, ועיי"ש באריכות.

וראיתי להגרא"ז מלצר בספר הזכרון לר' שניאור קוטלר, שכתב ש"מחולל" היינו דוקא כשנגע באיסור במת, אבל כל שנגע בהיתר לא נקרא "מחולל" ושוב הקשה על עצמו מטומאת קרובים שמבואר שאף שנטמא בהיתר אכתי נקרא "מחולל", ותירץ שם על פי דברי הרמב"ם שטומאת קרובים דחוייה היא<sup>24</sup>, ועל כן אין זה נטמא בהיתר, עיי"ש.

ואולם דבריו סותרים לכאורה למש"כ בספרו אבן האזל פ"ג מאבל הלכה ו-ז וז"ל בתוך ד"ה אכן כשיטת הרמב"ם "דפטור להחלו הוא דוקא היכי דטומאה הקודמת אין בה דררא דחיובא כלל, והוא בשני אופנים או

22. ויעויין בלשונו שם שהבין דאין נטמא בכ"א אלא קודם נטמא בגולל ודופק וע"כ הביא שם לשיטת הראב"ד דגם בפירש מקרי מחולל ועומד, אולם אינו מוכרח ויותר נראה דנטמא בבת אחת. ודו"ק.

23. פ"ג מהלכות אבל ה"ב "אבל נוגע הוא בבגדים שנגעו במת אעל פי שמתטמא בהן טומאת שבעה", וכתבו בביאור הגר"א לשו"ע יו"ד שס"ט סק"ב ורעק"א בהגהות שם דהרמב"ם ס"ל דמותר לכהן להטמאות בחרב ה"ה כחלל.

24. שם סוף פ"ב מאבל, אמנם דעת הרמב"ן בתוה"א וכן דעת רש"י שטומאת קרובים הותרה היא. וצ"ע. וראה בהרחבה הערה 20.

דהיה ברשות, או דנתחייב מלקות עבודה, דכיון דנתחייב כבר מלקות אי אפשר לחייב עבודה והוי כמו ברשות". וחזינן דאדרבה עיקר פטור "מחולל" הוא היכא שנתחלל בהיתר. וצ"ע.

### ב. ראייה מדברי הראב"ד

והיה נראה להביא ראייה ממש"כ הראב"ד פ"ה מהלכות נזירות הט"ו, דבזה"ז ליכא איסור טומאה לכהנים כיון שכל הכהנים טמאי מתים, וממילא מחולל ועומד הוא. והאחרונים הקשו שהרי הוא מוסיף ימים, והביאו בזה את מש"כ בסמ"ג עשין רלא בשם ר"ת, שכיון שאין לנו אפר חטאת לא מקרי מוסיף טומאה על טומאתו גם לענין הימים.<sup>25</sup>

ובחת"ס יו"ד סי' ש"מ נתקשה וז"ל "ולכאורה דבריהם קשים להולמם מאין נטמאו כהנים בזמן הזה בטומאת מת ומה לכהן בבית הקברות, אם לא שמת לו אחד מז' מתי מצוה, ואחד ממאה כהנים לא ימצא שנטמא באהל שהמת בו, ואיך החליטו שהכהנים טמאי מת דאורייתא הם לפוטרם ממלקות כשמיטמא למת".<sup>26</sup>

ובארצות החיים ארץ יהודה דף ח ע"ב תירץ בזה, דהראב"ד סובר כשיטות הראשונים דחרב ה"ה כחלל מטמא באוהל, ואין הכהן מוזהר ע"ז<sup>27</sup> ולפיכך לא ימלט שלא יהא כהן נמצא בבית שהיה בו מת שיש בו היום כלי מתכות, וממילא נטמא בחרב ה"ה כחלל<sup>28</sup>, וציין לדברי התוס' בבכורות וחולין. ובאמת ששם הדברים מפורשים להדיא שזה לשון התוס' בחולין דף קד, א, ד"ה חלת, וז"ל "ומסתמא טמאי מתים היו כמה פעמים כי אי אפשר להם ליזהר מטומאת מת דנהי דמטומאת מת עצמו צריכין ליזהר מחמת כהונתם מטומאת חרב הרי הוא כחלל אין יכולין כלל ליזהר דבשום בית

25. והובא ג"כ בשלטי גבורים הל' טומאה דף א, ב מדפי הרי"ף ועיין במש"כ עליו בחזו"א אהללות סי' י"ג סקט"ז, וע"ע שו"ת אבנ"ז יו"ד סי' תפ"ו-ג'.

26. ובחת"ס שם הוכיח דע"כ ס"ל להראב"ד דטומאה ע"י זיזים וגזוזטראות וע"י המשכה דך חלונות וחורים הוי דאורייתא, ובזה אחד מאלף כהנים לא ימצא שיהיה טהור. עיי"ש שהביא בזה מחלוקת הש"ך והמג"א אם הוי דאורייתא או דרבנן. ומלשון התוס' בבכורות שהובא להלן נראה דכהנים אינם יכולים ליזהר רק מטומאת חרב ה"ה כחלל הא משאר טומאות לא, ואין צ"ל דס"ל להתוס' כהש"ך, אלא שאפילו אם נימא שטומאת טפח דאורייתא מ"מ הכהנים נזהרים בזה ודו"ק. וראיתי באמת שבתשובת חת"ס מכת"י סי' י"ד כתב כן שאולי נימא דהראב"ד יסבור דחרב ה"ה כחלל מטמא באוהל. ודו"ק.

27. כדכתב להדיא בפ"ה מהלכות טומאת מת ה"ה וכבר הק' על הלח"מ פ"ז מנזירות ה"ח משם ע"י ארצות החיים להמלכ"ס ארץ יהודה סי' סק"י.

28. וכן זכורני שראיתי בבנין שלמה לר' שלמה קלוגר על הרמב"ם ואיני זוכר מקומו, וכן מבואר להדיא ממה שכותב באג"מ יו"ד ח"א סי' ר"ל עיי"ש בסוף ענף ו' וראה לעיל הערה 15.

שהיה בו מת מעולם נעשה כחלל כל המתכות שכתוכו והוי כמאהיל על המת". ע"כ. וכן מבואר בדברי התוס' בבכורות דף כז,ב, ד"ה ואי. וכ"כ לבאר בדעת הראב"ד החת"ס בתשו' מכת"י סי' י"ד ובאגרות משה יו"ד ח"א סי' ר"ל סוף ענף ו'.

ומוכרח מדברי הראב"ד דמקרי מחולל ועומד אע"פ שנטמא בטומאה שאינו מוזהר עליה כחרב ה"ה כחלל. ואם כן, על כרחך דחילול לא מוגדר במה שעבר על "להחלו", אלא במה שנטמא בעצם.

ג. אם טומאה שאין הכהן מוזהר עליה הוי כטומאת זיבה שאין נחשב בזה מחולל ועומד

שוב ראיתי שבדברים האלה ממש עמד מהר"ם בנעט בשו"ת פרשת מרדכי או"ח סי' ט' וז"ל שם "ועוד בלאו הכי עיקר סברת הראב"ד שהחליט דכהנים בזה"ז הן טמאין יש לעיין בה שהתוס' בבכורות דף כז,ב, כתב וכו' וכבר ידוע מחלוקת ר"ת ור"ח כהן בנזיר דף נד,ב, וכו' ומצינן לדחוקי דמ"מ אינם נזהרים בנגיעת חרב שנטמא באהל המת".<sup>29</sup> אך בזה נלע"ד דצ"ע דכיון דלהראב"ד שם אין הנזיר מגלח עליו ואין הכהן מוזהר עליו י"ל דהו"ל טומאת כהן ע"י חרב רק כאילו נטמא בטומאת זיבה שנטמא ז'<sup>30</sup> ולא מצינו בכהן זב שרי לטמאות עצמו למתים דאע"ג דטמא הוא לא מקרי מחולל רק במחולל ע"י טומאת מת שמוזהר עליו, כן י"ל בטמא ע"י חרב. ואפשר לחלק ביניהם, מכל מקום מאן מפס, ואולי לא מקרי מחולל בכה"ג א"כ עכ"פ נשאר איסורא. "עכ"ל".<sup>31</sup>

ד. ביאור דברי הראב"ד

והנה מה שכתב ואפשר לחלק ביניהם, היינו בין טומאת זיבה לטומאת חרב, החילוק הוא פשוט. דבטומאת זיבה הגם שמטמא ז' מ"מ אין זה מלתא דטומאת מת [וגם אין צריך הזאה ג' וז']. משא"כ טומאת חרב ופשוט, אלא שאם יש לבעל הדין לחלוק הוא ממש"כ שם לעיל דלא מקרי מחולל רק ע"י מת "שמוזהר עליו", ובחרב אינו מוזהר וכמו שעמדנו בזה לעיל.

29. לא ידעתי למה מקרי לדחוקי, שהרי דעת רוב הראשונים שחרב הרי הוא כחלל נעשה אף אם לא נגע במת אלא גם כשהוא היה באוהל המת, וא"כ כל בית שהיה בו מת נטמאו כל כלי מתכות שהיו בתוכו, ולא מצינו שיחליף אדם כליו לאחר שמת בו מת, והכהנים משתמשים בהם, ודעה זו היא דעת הרמב"ם פ"ה מטומאת מת ה"ג, יראים סי' שכ"ב, סמ"ג עשין רלא, תוס' שבת דף יז, א, וב"ב דף כ, א, ד"ה בחבית וכן דעת רמב"ן, רשב"א, ריטב"א ושאר ראשונים הן בשבת הן בב"ב. אמנם בהשלמה ובמאורות ברכות דף יט, ב, ושבת דף טז, ב, כתבו דאינו מטמא ועיי"ש במאורות בדעת רש"י, וכ"כ במאירי שבת שם בשם חכמי התוס'.

30. במג"ח מצוה רס"ג הסתפק אם לדמות טומאת גוי שאין הכהן מוזהר עליו לטומאת שרץ, ועיין לשון הר"ן ב"מ דף קיד, א, שכתב שדומה לטומאת נבילה, אמנם הר"ן מדבר שם לגבי אזהרת הכהן.

31. וכן נראה דסבר הקרן אורה נזיר דף מב, ב.

אולם מש"כ "מכל מקום מאן מפיס", יש לומר שכך סובר הראב"ד ואיהו מפיס. גם כל חכמי ישראל החלוקים עליו, לא נחלקו מצד זה רק שסברו דבפירש וחזר ונגע, הוסיף בטומאתו. לרוב הראשונים אפילו באותו היום ולר"ת [ודעמיה], רק ביום שלאחריו, ופשוט.

#### ה. סיכום ענף ראשון

העולה מכל זה, שמדברי הראב"ד נראה, וכן פרשו בדבריו החת"ם סופר (לצד אחד), המלבי"ם הפרשת מרדכי והאגרות משה, דמחולל ועומד הוא גם היכא שנטמא בטומאה שאינו מוזהר עליה, וכל חכמי ישראל החלוקים על הראב"ד לא מצינו שנחלקו עליו בזה. וכן עולה לדינא ממה שכתב בקובץ שיעורים בכתובות, ומדברי ר' אהרן קוטלר, אמנם במנ"ח מצוה רס"ג הסתפק. לעומת זאת דעת החלקת יואב, הפרשת מרדכי והאג"מ, שלא כראב"ד, ולדעתם הנטמא בטומאה שאינו מוזהר עליה אינו נקרא מחולל ועומד.

#### ענף שני – תוספת טומאה מחמת חומרות הקיימות רק בטומאה השניה

ו. האם כהן "מחולל ועומד" כשהטומאה השניה חמורה מן הראשונה לעניין ביאת מקדש?

גם אם עצם העובדה שאיננו מוזהר על הטומאה הראשונה איננו שולל ממנו את הדין של מחולל ועומד, כפי שהובא בענף הראשון, עדיין יש מקום להסתפק בנד"ד מצד אחר. לכאורה ההיתר להיטמא למי שמוגדר "מחולל ועומד" אינו אלא כשהטומאה הנוספת לכל היותר שוה לראשונה. אולם כשהטומאה הנוספת מוסיפה טומאה על טומאתו של "המחולל ועומד" לכאורה לגבי תוספת הטומאה איננו נקרא מחולל ועומד, שהרי ביחס לתוספת הטומאה הנובעת מהטומאה השניה עדיין אינו "מחולל". וכן פרשו ראשונים בסוגיא בנזיר דף מב, ב, ובשבועות דף יז, א<sup>32</sup>. ובאמת כבר בקובץ שיעורים שם עמד על העיקרון הזה, אולם מצד אחר. וז"ל שם בסוף דבריו:

32. עיין תוס' תוס' הרא"ש רמב"ן ריטב"א ורשב"א שבועות דף יז, א, וברא"ש שטמ"ק ומאירי נזיר דף מב, ב, וע"ע בתורת האדם לרמב"ן מהדורת שו"ע עמ' קלו, מאירי מכות כא, א, ר"ן נדה גז, א, וכך פרשו הראשונים את החילוק בין נוגע במת שכל זמן שלא פירש הרי הוא מחולל ועומד לבין אחר שפירש שאם יחזור שנית ויגע בו מוסיף הוא טומאה לענין טומאה בחיבורין ויבואר להלן. ויש לציין כאן את פירוש המפרש בנזיר שם וחי' הר"א לנדה שם, שפרשו שהחילוק בין פירש לנוגע אינו אלא שכל זמן שנוגע הרי טומאה אריכתא היא וכן למדו השאג"א החדשות סי' י"א ובחי' הגרי"ז פ"ב מה' אבל הט"ו בדעת הרמב"ם. ואמנם אין הכרח מכאן שלא יסבור רש"י כהראשונים שאינו מחולל ועומד בשעה שמוסיף טומאה, שאם יצויר מקרה של מוסיף טומאה על טומאתו וכגון כאן, לא תחשב גם זו כטומאה אריכתא כיון שסוף סוף הוסיף, ודו"ק.

"ושמא כיון דטומאת המת חמורה מטומאת גולל לענין ביאת מקדש לא קרינן ביה מחולל ועומד, כמו בטומאה שלא בחיבורין דחייב על השניה משום דטומאתה חמורה מהראשונה." עכ"ל.

אולם מה שנסתפק בקובץ שיעורים פשוט למנחת חינוך מצוה שע"ו אות ד' וז"ל:

"אף דבחיבורין מודה הרמב"ם דאין לוקין דמחולל ועומד, ואין לוקין דאינו מוסיף טומאה, היינו כששתי הטומאות הן שוות ואינו מוסיף טומאה כלל. אבל כשהראשונה היא טומאה שאינו מגלח והשניה היא טומאה שמגלח וכו', כיון דעל טומאה הראשונה דאין הנזיר מגלח אינו חייב על ביאת מקדש דהוא הלכה פסוקה, ובטומאה שניה יש הוספה שחייב על ביאת מקדש, א"כ הוי ליה מוסיף טומאה ולא הוי מחולל כמו עתה ולוקין"<sup>33</sup>. עיי"ש.

וזהו ממש מה שנסתפק בקובץ שיעורים.

ובאגרות משה הנ"ל כתב כעין זה לתרץ מדוע לא יוכל על ידי עצה זו ליכנס לבית הקברות, ותירץ כיון שהוא מוסיף לגבי טומאת מקדש וקדשיו. אך הוא ר"ל שם שסברא זו היא דוקא לדעת הרמב"ם שכל הטומאות שאין הנזיר מגלח עליהן, היינו שמבחינת הטומאה – טומאה קלושה להן<sup>34</sup>, משא"כ לדעת הראב"ד שבאמת חוזק הטומאות שוה הוא בשתייהן, אלא שכך הלכה תקועה שעל טומאה זו הנזיר מגלח ועל טומאה זו אין הנזיר מגלח, א"כ א"א לתרץ כן, והוא תירץ שם שלהראב"ד אף אם אינו מוסיף בחוזק הטומאה, כל שהוסיף בדיניו נקרא מוסיף על טומאתו<sup>35</sup>.

33. ועיי"ש במנ"ח שכתב "אף דאפשר לומר דמוסיף דוקא כשמוסיף ימי טומאה או בנגע ופירש כשחוזר ונוגע א"כ הוא מוסיף או יום טומאה על עצמו, או שמוסיף דיכול לטמא אחר, אבל בטעם זה אין נפק"מ כי אין מטמא יותר מהראשונה. מ"מ נראה לי כיון דהוא יותר חמור אם לענין קרבן או לענין ביאת מקדש, הוי ליה ג"כ מוסיף טומאה, וחייב על הטומאה השניה החמורה". ע"כ. ולכאורה המנ"ח סותר דבריו למש"כ לעיל מצוה שס"ג דאם נטמא בחרב ה"ה כחלל יוכל לטמא עצמו במת אחר, והלא יהיה בזה נפק"מ לענין ביאת מקדש, אם לא שנאמר שכל מש"כ המנ"ח דבריו היינו דוקא לשי" הרמב"ם דבחרב כחלל חייבין אביאת מקדש וכמו שיתבאר לקמן אות ז'.

34. ואמנם תירוצו לא יעלה ארוכה לדעת הרמב"ם שחייבין על טומאת מקדש וקדשיו גם בחרב כחלל, וראה לקמן אות ז'. וצריך לומר לדעת הגאון ר' משה פיינשטיין שהוספת טומאה היא גם היכא שאין מוסיף בדיניו אלא שנגע בטומאה החמורה יותר [וא"כ היה עוד מקום לומר ששונה חרב כחלל ממת עצמו לגבי טומאת משא ואוהל שנחלקו בו ראשונים ואכמ"ל], ולכן לשיטת הרמב"ם על אף שבשתייהן חייב על מקדש וקדשיו, מ"מ מוסיף הוא על טומאתו שטומאת חרב כחלל טומאה קלושה בשונה מטומאת מת, אע"פ שלגבי הנוגע דיניו שוים. וזהו דלא כמש"כ באות ת. ודו"ק.

35. אלא שלזה הצריך באג"מ תנאי נוסף שיהיה ניכר הדין, ועל כן בזמן המקדש ניכר הדין שחייב כרת על מקדש וקדשיו (וגם מוסיף בימי טומאתו), משא"כ היום, שהראב"ד לשיטתו שאין חייבין כרת על ביאת מקדש שפקעה קדושתו, אין הדין ניכר ולא נקרא מוסיף, עיי"ש שהאריך.

## ז. שתי טומאות הבאות בבת אחת

והנה לפי"ז היה אפשר לומר בפשטות שהקובץ שיעורים ילמד דבזה נחלקו גם רש"י ותוס' בברכות. התוס' כרמב"ם ורש"י כראב"ד (שלא כחידושו של האג"מ בדעת הראב"ד) וע"כ לא סגי להו להתוס' תירוצו של הקובץ שיעורים שם בכתובות.

אמנם כל זה הוא דוקא בטומאת גולל ודופק, שאין חייבים עליהן על טומאת מקדש. אולם בנוגע בחרב כחלל, שפיר יש לומר שגם התוס' יודו. דהנה נחלקו הראשונים אם חייבים בביאת מקדש בטומאת חרב הרי הוא כחלל דלהרמב"ם חייבין ולהראב"ד אין חייבין<sup>36</sup>, וכנדון דידן דאיירי בחרב ה"ה כחלל להרמב"ם, לא הוסיף טומאה על טומאתו לגבי ביאת מקדש, ומידי ספק לא יצאנו.

אולם באמת אפילו אם נסבור כהראב"ד שאין חייבים על ביאת מקדש בטומאת חרב כחלל, גם אז אין להוכיח דהתוס' חלקו על עצם היסוד של הקובץ שיעורים. דיעו"ש בקובץ שיעורים שם שכתב לדחות דבריו מעוד טעם, שיש להבדיל בין נטמא קודם בטומאה שאינו מוזהר עליה לבין מצב בו שתי הטומאות, זו שמוזהר וזו שאיננו מוזהר עליה – באין כאחת. וז"ל: "ועוד אפשר דבכת אחת לא פטרינן ליה משום מחולל ועומד גם בטומאות שוות." ע"כ.

ועי' שו"ת הר צבי יו"ד סי' רפ"ב שדן בזה לגבי טומאת קרובים, היכא שיש בבית שני מתים אחד קרוב והשני אינו קרוב, שדלמא ההיתר דמחולל ועומד היינו דוקא לאחר שנתחלל ולא בשעה שמתחלל. וגדר הספק צריך לומר שכאשר הטומאה באה מסיבת איסור וסיבת היתר כאחד, אולי יש לדון בזה כיון שסוף סוף אף אם לא היה האיסור היה נטמא הוי מחולל ועומד, או דלמא דחשבינן כל אחד לבדו ולא מקרי מחולל ועומד בזה<sup>37</sup>.

ולפי"ז בנדון דידן, בכהן העונד טבעת של חרב כחלל, דטומאת הטבעת שהיא כחלל קודמת לטומאת המת, כו"ע יודו דמקרי מחולל ועומד.

## ח. אין החומרות שוות מצד איסור כהונה

והנה הקובץ שיעורים כתב שאין החומרות שוות רק מצד שהנטמא במת חייב על ביאת מקדש בניגוד לנטמא בחרב כחלל. ולכאורה צ"ע מדוע

36. פ"ג מביאת מקדש הטו-יז, אמנם עיין בהערה 34, שלפי האג"מ גם דעת הרמב"ם תהיה כהראב"ד שנקרא מוסיף. ודו"ק.

37. ובמנ"ח מצוה רס"ד אות ט' הסתפק עיי"ש. ועיין חלקת יואב או"ח סי' כ"ה דפשיטא ליה שאינו יכול ליטמאות בבת אחת לקרוב ושאינו קרוב, וראה גם אחיעזר ח"ג סי' ס"ה אות ח'.

לא כתב שאין החומרות שוות כיון דעל גולל ודופק אין הכהן מוזהר, ועל טומאת מת כהן מוזהר ולוקה<sup>38</sup>.

ועולה מדבריו יסוד חשוב, דדין מוסיף טומאה על טומאתו אינו היכא שנגע בטומאה חמורה יותר, אלא כאשר נשתנה דין אצל הנטמא לאחר הנגיעה בטומאה החמורה. לכן שפיר נקט הקובץ שיעורים הדין של ביאת מקדש, דרך שם איכא נפק"מ אף לאחר שנגע בגולל ודופק. מה שאין כן ההבדל בין הטומאות לגבי איסור כהונה, אע"פ שטומאת מת חמורה מטומאת גולל לעניין אזהרה לכהנים, אולם חומרה זו נוגעת לאדם טהור אם יעבור איסור לכשיטמא. אולם לאחר שנטמא דיני הנהגת טומאתו אינן באיסור שעבר או לא עבר בהיטמאותו, ומה "מוסיף" יש כאן. ודו"ק.

ויעויין במשנת ר' אהרן (לגר"א קוטלר) טהרות סי' ל"ו שכתב ג"כ לחלק דהיכי שנטמא בטומאה שאין חייבין עליה במקדש וקדשיו עדיין אסור לו להטמאות בטומאה שחייבין. אמנם הוא כתב טעם אחר לדין זה<sup>39</sup>, דכל "חילול" האמור אצל כהנים הוא דוקא חילול הפוסלו מעיקר כהונתו דהיינו טומאת מקדש וקדשיו, וע"כ כל דלא נתחלל מעבודה ומביאת מקדש לא מקרי מחולל ועומד.

#### ט. סיכום ענף שני

בטומאות שאינן שוות בחומרותיהן, למנחת חינוך (מצוה שעו) פשיטא ליה שאסור ונקרא מוסיף, ובקובץ שיעורים נסתפק. אולם ספק זה דווקא כאשר חומרת הטומאה השניה מוסיפה איסור ביאת מקדש על הטמא, שהיה טמא קודם בטומאה שאין חייבין עליה על ביאת מקדש. אולם אם שתי הטומאות חלוקות רק כלפי שני כהנים אחרים, ולגבי הכהן עצמו אחר שנטמא באחת תו ליכא נפקותא דינית אם נטמא בשניה, בכל זאת נחשב מחולל ועומד כבר בטומאה הראשונה. מכאן שפתרון טבעת המתכת תלוי לכאורה במחלוקת הרמב"ם והראב"ד. לשיטת הרמב"ם שהנטמא בחרב כחלל חייב על ביאת מקדש, לא הוסיף במה שנטמא אח"כ גם במת. לכן אין איסור להיטמא במת כשהטבעת על אצבעו, וכמו שכתב להדיא במנחת חינוך (מצוה שס"ג). אולם לשיטת הראב"ד שאין חייבין בביאת מקדש על

38. ואם נימא הכי גם בטומאת חרב ה"ה כחלל אע"פ שלא יוסיף חומרא מצד ביאת מקדש מ"מ מוסיף חומרא לגבי אזהרת כהונה. כמו"כ היה מקום לומר ששונה חרב ה"ה כחלל לגבי טומאת משא ואהל שנחלקו בו ראשונים ראה ברש"י וראשונים חולין ע"א, ב, וברמב"ם פ"ה מטו"מ ה"ג, לגבי טומאת משא, ובראשונים ב"ב כ"א, ורמב"ם שם לגבי טומאת אהל. וכן שונה חרב כחלל שאינו עושה כיוצא בו. עי' אהלות פ"א מ"ב וברמב"ם שם ה"ד, וראה לקמן גם לגבי טומאה בחיבורים.

39. היינו לא מצד מוסיף על טומאתו כדכתב הקוב"ש.

חרב ה"ה כחלל, נקרא בזה מחולל ועומד ותלוי א"כ בספקו של הקוב"ש, ולמש"כ הגר"א קוטלר ודאי יהא מותר. ולחידושו של הגר"מ פיינשטיין באגרות משה, נראה שאף לשיטת הרמב"ם היטמאות במת נחשבת מוסיף על הנטמא בחרב כחלל.

### ענף שלישי – הוספת טומאה לדין טומאה בחיבורים

י. אם אמריןן חרב הרי הוא כחלל גם לגבי טומאה בחיבורין

התוס' בנזיר דף מב, ב, כתבו דמי שפירש מן המת ואז נגע שוב במת, מקרי מוסיף על טומאתו כיון שכשחוזר ונוגע מוסיף הוא לענין טומאה בחיבורים דהיינו שאדם שיגע בו בשעה שנוגע במת ייחשב כנוגע במת עצמו. אם כן, יש לדון בנוגע בחרב כחלל אם הנוגע בו בזמן חיבורו לחרב יחשב כנוגע בה בעצמו מדין טומאה בחיבורים. ואם אין דין טומאה בחיבורין לגבי הנוגע במי שמחובר לחרב, אזי בנדון דידן טומאת המת תחשב מוסיף על טומאתו, דכשיגע במת למרות שמחובר לחרב, מכל מקום מוסיף הוא טומאה גבי טומאה בחיבורים<sup>40</sup>.

ומצינו שנחלקו בזה האחרונים, המנ"ח מצוה רס"ג אות י"ג (מהדורת מכון ירושלים אות ל"ג) כתב כי לדעת ר"ת (היינו שחרב כחלל לגמרי מה"ת) נראה לי דכמו שהנוגע במת כך גם הנוגע בחרב ובא אחר ונגע בו בעוד שהוא נוגע לכלי מתכות טמא גם כן טומאת שבעה. והוסיף שם ומכל מקום צ"ע קצת, ואולם הרש"ש באהלות פט"ו סוף משנה ב' כתב להדיא דהוי כמת ממש לגבי טומאה בחבורים. אולם רבו האחרונים החולקים עליהם וסוברים דטומאה בחיבורין לא נאמרה בחרב ה"ה כחלל כן הוא במקדש דוד טהרות סי' מ"ט סוף אות א', ובעמק הנציב פרשת חוקת (עמ' קע"ב), ובחזו"א אהלות סי' ט' סק"ו. וביאר שם החזו"א דלא נאמרה טומאה בחיבורים רק במת עצמו ולא בטומאות היוצאות ממנו, וחרב ה"ה כחלל היא טומאה היוצאת מן המת ולא גופו של מת. נמצינו למדים דלכאורה דבר זה במחלוקת שנוי. לסוברים דגם בחרב ה"ה כחלל אמריןן טומאה בחיבורים, לא הוסיף בטומאתו, אולם לסוברים דבחרב ה"ה כחלל ליכא לדין טומאה בחבורים, בנדון דנן ייחשב בזה שהוסיף טומאה על טומאתו ויהיה אסור לאדם הנוגע בחרב כחלל לגעת במת ועיי"ש במנ"ח דזהו גופא מה שנסתפק.

40. ואין להביא ראיה מדברי הראב"ד לעיל, כיון שדעת הראב"ד דטומאה בחבורים אינה מן התורה אלא מדרבנן כ"כ בראב"ד ע"ז לו, ב, וכ"כ החזו"א באהלות סי' ט' סק"ו בדעת הראב"ד בהשגות פ"ה מטומאת מת ה"ב, אמנם בחלקת יואב מהדו"ת סי' ט' ענף ו' הוכיח מדברי הראב"ד שם פ"ח ה"ז שהוי דאורייתא, ויעויין שם בחזו"א שפירש גם את הראב"ד הנ"ל שהוא מדרבנן. ויעויין לקמן אות יג מש"נ.

## יא. גדר טומאה בחבורים

אלא שאין הדברים מוכרחים, דהנה נחלקו רבותינו הראשונים בגדר טומאה בחיבורים, אם האדם הנוגע במת נחשב כמת עצמו ולכך מטמא אדם וכלים הנוגעים בו בטומאת שבעה, או שטומאה בחיבורין גדרה כאילו הנוגע השני נוגע במת עצמו והאדם שבנתיים אינו אלא ההכי תמצי שייחשב מגעו בו כנוגע במת. והנה מהתוס' שהובא לעיל דכל טעם פירש וחזר ונגע דנקרא מוסיף הוא, משום שהוסיף לגבי טומאה בחיבורים, מוכח כצד הא' <sup>41</sup>, ואולם יעויין במפרש שם שכתב בד"ה והא אמר וכו' אם אדם נוגע ידו במת ואוחז בו וידו אחרת נתונה ביד חברו לא אמרת שיהא גם אותו חבירו כמי שהוא מחובר ונוגע בטומאה זו, עיי"ש <sup>42</sup>. הרי דשיטת המפרש היא דלא כהתוס' אלא כצד הב' כחקירתנו, ומוכח זה גם מכל מה שפירש לגבי החילוק בין פירש ואח"כ נגע שפירש שם משום דכל זמן שנוגע הוי טומאה אריכתא משא"כ בפירש, והיינו ג"כ דלא כתוס' <sup>43</sup>. ולפי"ז לא נקרא מוסיף על טומאתו במה שאחר נגע בו כיון שלעצמו לא הוסיף כלום אלא רק סיפק את ההיכי תמצי שיהיה הנוגע מחובר למת ודו"ק.

## יב. אם מקרי מוסיף על טומאתו לגבי מה שאין הכהן מוזהר עליו

עוד יש להעיר דבמנ"ח הנ"ל נסתפק אם כהן מוזהר על טומאה בחיבורין גם למ"ד טומאה בחיבורין דאורייתא <sup>44</sup>, ולפי"ז יש מקום לומר דלא מקרי מוסיף על טומאתו היכא שאין הכהן מוזהר על מה שהוסיף, אולם מהתוס' הנ"ל מוכח שלא כדברינו שהרי כתב הטעם שלוקה היכא שהוי טומאה בחיבורים, אמנם בשאג"א החדשות סי' י"א כתב דכהן מוזהר גם על טומאה זו. וצ"ע.

## יג. אם אמרינן מוסיף על טומאתו בטומאה דרבנן

והנה נחלקו הראשונים אם טומאה בחבורין הוי דאורייתא או דרבנן, ולכאורה כל הנדון דלעיל גבי מוסיף טומאה על טומאתו הוא דוקא אם נימא דטומאה בחיבורין הוי דאורייתא, אולם לראשונים דטומאה בחיבורין הוי דרבנן הגם דמוסיף מ"מ מחולל ועומד מקרי, ולא חדשו בו רבנן טומאה חדשה, ומדברי הראב"ד שהובאו לעיל בענף א' מוכח שלא מקרי מחולל ועומד שהרי הוכחנו שם, שלשיטת הראב"ד כל הכהנים טמאי מתים מצד חרב ה"ה כחלל, ומ"מ כתב הראב"ד שיכול כהן ליטמא במת כיון שמחולל

41. וכ"כ בפירוש הרא"ש שם וכ"כ הראשונים בשבועות יז, א, והרא"ש הל' טומאה סי' ו', ותוס' והר"ן נדה נז, ב.

42. ועיי"ש דכל לשונות המפרש מורים על זה הדרך.

43. וכן משמע במאירי שם וכן פירש להדיא תוס' ר"ד ע"ז מהדורא תליתאי דף לז, ב, ובחי' הגרי"ז לנזיר שם פירש כן גם בדעת הרמב"ם.

44. וכן נסתפק כז בחי' הגרי"ז שם.

ועומד, ושיטת הראב"ד דטומאה בחבורין דרבנן, ומוכח כמש"כ. וחפשתי בזה בספרי רבותינו האחרונים ולא מצאתי מי שידבר בפירוש בזה, וצ"ע.

### יד. סיכום ענף שלישי

זכינו לדין שהנה נחלקו הראשונים אם טומאה בחיבורין דאורייתא או דרבנן, ולהסוברים דהוי דרבנן נראה דמקרי מחולל ועומד אף שיוסיף אח"כ לגבי טומאה בחיבורין כיון שאינו אלא מדרבנן. לסוברים דטומאה בחיבורין דאורייתא, הדבר תלוי בחקירה אם טומאה בחיבורין משמעותה כאילו האדם המרוחק נוגע במת עצמו, ואם כן לא הוסיף הנוגע הקרוב כלום בטומאתו, או כהתוס' וסיעתו דסברי דהנוגע הקרוב למת, הוא עצמו נעשה כמת, ולכן בנגיעתו במת הוא מוסיף בטומאתו אם לא נאמר דין טומאה בחיבורין בחרב כחלל. אולם גם לשיטת התוס' אם גם בחרב כחלל קיים דין טומאה בחיבורים, הרי שלא הוסיף כלום על טומאתו. והדבר תלוי במחלוקת האחרונים.

### ענף רביעי – ההוכחה מסוגית עירובין

#### טו. קושיא מסוגיית גמ' בעירובין

ואם כנים הדברים אם כן יקשה מאד מהא דאיתא בעירובין אהא דתנן במתני' כו, ב: "מערבין לנזיר ביין ולישראל בתרומה, סומכוס אומר בחולין. ולכהן בבית הפרס, רבי יהודה אומר אפילו בין הקברות, מפני שיכול לחוץ ולילך לאכול." ואיתא ע"ז בגמ' דף ל, ב, "תנא מפני שיכול לחוץ ולילך בשידה תיבה ומגדל. קא סבר אהל זרוק שמיא אהל ובפלוגתא דהני תנאי דתניא הנכנס לארץ העמים בשידה תיבה ומגדל רבי מטמא רבי יוסי ברבי יהודה מטהר במאי קמיפלגי מר סבר אהל זרוק לאו שמיא אהל ומר סבר אהל זרוק שמיא אהל." חזינן דלסומכוס דסבר אהל זרוק לאו שמיא אהל על כרחך דלא שייך שיכנס לבית הקברות. ואם כנים הדברים שיכול כהן ליכנס לבית הקברות ע"י שישים על עצמו חרב הרי הוא כחלל, א"כ אמאי אף לסומכוס אין מערבין? הרי יכול הוא לכנס ע"י עצה זו.

#### טז. קושית המאירי מדלתות

אמנם באמת לא רק על עצה זו קשה כי אם גם על המשנה בפרה פ"ג שהובאה בראשונים שם שהיו מביאין שוורים ועליהן דלתות והתינוקות שהיו הולכין למלאות מים מן השילוח היו יושבין על גביהם מפני קבר התהום ור' יהודה אמר התם דלא היו מביאין דלתות אלא שוורים דאפילו

למ"ד אהל זרוק לאו שמיה אהל מ"מ יכול ליכנס לביה"ק בדלתות שע"ג שוורים<sup>45</sup>, ויקשה על סומכוס.

וכבר עמד בזה במאירי שם וכתב וז"ל "כבר ביארנו במשנה שאין מערבין לכהן בבית הקברות שהרי אי אפשר לו ליכנס לשם אף על ידי חציצה, שאהל זרוק אינו אהל, וכמו שאמרו שהנכנס לארץ העמים בשידה תיבה ומגדל טמא. ואף על פי שמצינו בפרה בתינוקות הממלאין שמביאין שוורים ונותנין עליהם לוחות של עץ דבר שאינו מקבל טומאה, ונמצאו הלוחות חוצצות לדברי הכל, אחר שאינן כלי, מ"מ על הקבר הידוע אין מקילין בכך. או שמא אין סומכין על טורח יתר כל כך ר"ל שאין מתירין לערב על סמך טורח זה"<sup>46</sup>.

וכן תירץ במהרש"א שם וז"ל "ויש ליישב דלא התירו אלא בחזי ליה בדבר המצוי ושכיח כגון בשידה תיבה ומגדל שדרך להלך במרכבות כעין זה משא"כ בדלתות ושוורים דלא שכיח וק"ל"<sup>47</sup>.

יז. אם התירוץ הראשון חולק על התירוץ השני

והנה יש להוכיח דע"כ גם התי' הראשון דלא התירו אלא בספק טומאה, סובר כהתי' השני, ממה דאיתא בחגיגה כה, א, דאין נאמנים על שמן שבגליל משום דרצועה של ארץ העמים חוצצת בין גליל ליהודה, ולכאורה יש להקשות אמאי אינם נאמנים שהביאום בדלתות, ותירוץ הראשון לא יהני כאן<sup>48</sup>, ולפי התירוץ השני שפיר יש לומר דאין להאמין עם הארץ שעשה טורח יתר.

יח. אם כל דבר שהוא טורח לא מהני בעירוב

ולכאורה יש להקשות על המאירי דכל מסכת עירובין מלאה מזה דאפילו היכא דהוא טרחה וקושי גדול ג"כ מהני גבי עירוב וכגון בסוגיין דהקשתה הגמ' היאך יקח האוכל הרי יטמא בלקיחתו, ותרצה בפשוטי כלי עץ ומייתי ליה אחודיה והוא יהיה בתוך השידה, ובודאי דהוא טורח גדול ואפ"ה מהני לגבי עירוב.

45. או לדעת ר"ת בשוורים לבד שנאמר עליהם בעצמות ובגידים תסוכני אפי' כשהם זרוקים עיי"ש בכל הראשונים וכן בסוכה כא, א.

46. ונראה דגם לר"ת מקרי טורח כיון שצריך לשוורים רחבים במיוחד ואין זה דבר מצוי וק"ל.

47. ועיין בהגהת מהר"ב רנשבורג בחגיגה דף כה, א, שהבין בכוונת המהרש"א דלא התירו להטמאות ע"י טורח עיי"ש שיישב בזה קושית התוס' היאך עלו לרגל, אולם זה דחוק בלשון המהרש"א, ובמאירי איתא להדיא "דלא התירו לערב" וקאי על העירוב ולא אטומאה.

48. אא"כ נימא שטומאת ארץ העמים עשאוה רבנן כטומאת ודאי ועי' שבת טו, ב.

והנראה דצ"ל דשאני היכא שהוא במקום השביתה ורק צריך הוא שיוכל לאכול העירוב בזה ודאי מהני אפי' שהוא ע"י טרחה, משא"כ להחשיבו כהוא ועירובו במקום אחד, אם יכול לעשותו רק ע"י דבר טורח ושאינו מצוי, לא מקרי בזה הוא ועירובו במקום אחד.

וגדר הדברים נראה דלהחשיב אותו כנמצא במקום העירוב לא סגי במה שיכול ע"י כל אפשרות שהיא להגיע למקום העירוב, וצריך שאפשרות זו תהיה מעשית, ואם אין אפשרות זאת מעשית נקרא בזה הוא במקום אחד ועירובו במקום אחר<sup>49</sup>.

יט. טומאה בכהן אף שאינו מוזהר לא מקרי אפשרות מעשית

ולפי"ז נראה דלא מקרי אפשרות מעשית שיטמא הכהן עצמו בחרב ה"ה כחלל אף שאינו מוזהר עליו, משום שע"י כך יפסל מאכילת תרומה, ונראה דלא מבעי להסוברים דאפר פרה לא היה מזמן החורבן<sup>50</sup>, אלא אפילו להראשונים שהיה אפר פרה בימיהם<sup>51</sup> י"ל דלא היה מצוי להם, וכהן לא יטמא עצמו כדי לערב, ואפילו אי נימא שהיה אפר פרה מצוי להם מ"מ אכתי יש לומר דכהן לא יפסיד עצמו מאכילת תרומה עכ"פ ז' ימים ולכך הגם שיכול ליכנס לביה"ק בעיצה זו לא מקרי עי"ז הוא ועירובו במקום אחד. ודו"ק.

49. ולפי"ז גם לא יקשה ממש"כ הר"ן שם בדף לא. על שאלת הגמ' הייכי מייתי לה (הכהן) ותירצה בפשוטי כלי עץ ופרש"י אכל במידי דמקבל טומאה לא דהוה ליה כלי טמא מת שהוא אב הטומאה ומטמא ליה לאדם האוחזו ותו לא חזיא ליה תרומה, וכתב ע"ז הר"ן, ונ"ל דמשום הכי איצטרך רש"י ז"ל לומר דטעמ' משום דלא חזיא ליה תרומה ולא הוי טעמ' משום טומאת עצמו וכדחיישינן לה במתני' אפי' במערב בחולין מדקתני מפני שיכול לחוץ ולאכל משמע דהא לאו הכי מתסר משום טומאת עצמו, היינו טעמ' לפי שאין הכהן מוזהר אלא על המת אבל לא שלא ליטמא בדבר שנטמא. ע"כ. ולדברינו הרי כל שאינו מעשי אי"ז הוא ועירובו במקום אחד, אולם למה שפירשנו שכל זה אמור דוקא לגבי הגעתו למקום השביתה, אבל לאחר שהגיע למקום, אפילו אם היכולת להביא את האוכל אצלו הינה לא מעשית מ"מ הוא ועירובו במקום אחד מקרי, מיושב, שהרי כאן בהבאת האוכל אצלו עסקינן. ודו"ק.

50. כן נראה מדברי רש"י בכורות דף כז, ב, ד"ה וכי הזאה יש לנו שפירש בזמן הזה, ולא כראשונים אחרים שפרשו היינו חו"ל, ובפשטות בזמן הזה היינו אחר החורבן, וכן כתב בשו"ת הרי"ד סי' א' בשם רבינו יצחק.

51. כן דעת הרא"ש הל' חלה סוסי"י י"ד וכן דעת הר"ש חלה פ"ד מ"ח, הובא בב"י יו"ד סי' שכ"ב, וכן כתב במל"מ פ"ג ה"א בדעת הראב"ד, ובתשב"ץ ח"ג סי' ר', הוכיח מחולין דף קז, ב, וכן הוכיח הרא"ש הנ"ל, ועי' שו"ת הרי"ד סי' כ"ה ומהר"ן חיות חגיגה דף כה. שהביאו ראיה מירושלמי, ובשו"ת הרי"ד הנ"ל הביא גם ראיה מסוף אהללות, אמנם הר"ש והרא"ש הוכיחו שיטתם מסתירת הסוגיות מנדה לחגיגה, אולם רש"י מפרש שם בדרך אחרת ואין ראיה, ואיך שיהיה לא פירש כהראשונים הנ"ל דהיינו בחו"ל, ועיין בית יצחק (שמעלקיש) יו"ד ח"ב סי' ל' במפתחות ובשד"ח מערכת א' אות קל"ח שהביא דעות לכאן ולכאן ומסקנתו שהיה בימיהם אפר פרה, וראה שם שציין לדברי החיד"א (עין זוכר קו' מדבר קדמות אות ר"י) שלאר"י הקדוש היה אפר פרה.

אמנם ראיתי לדברי התוס' רא"ש שמבואר שלא כדברינו דו"ל שם "היכי אזיל בשידה תיבה ומגדל – תימה מה צריך תיבה ומגדל לקבר יחידי, וכו' ורשב"ם פירש דאפילו בקבר יחידי צריך אהל משום תפוסת הקבר שהוא ד' אמות, ולא נהירא דא"כ מאי פריך אי הכי מאי טעמייהו דרבנן לימא משום דסברי אהל זרוק לא שמיה אהל, ועוד תפוסת הקבר ד' אמות ליתיה אלא מדרבנן, ואין הכהן מוזהר עליה, דהא אפילו בטומאה דאורייתא אמרינן [מס' שמחות פ"ד] כל שאין הנזיר מגלח עליו אין הכהן מוזהר עליו". ולדברינו מאי קושיא שאע"פ שאין מוזהר עליו מ"מ אין זו אפשרות מעשית שיטמא, וכאן בהגעתו למקום השביתה עסקינן ולכך צריך שידה תיבה ומגדל, וחזינן מדברי התוס' רא"ש שכהן שיטמא, אפשרות מעשית היא.

כ. האם כהן אסור לטמאות את עצמו בשאר טומאות בזמן שיכול לאכול בתרומה

עוד היה אפשר לומר שאף שאין כהן מוזהר על טומאת חרב כחלל מכל מקום אסור לו לטמאות עצמו בה כיון שמונע את עצמו לאכול בתרומה.

והנה הרמב"ם פט"ז מטומאת אוכלין ה"י כתב וזה לשונו כל ישראל מוזהרין להיות טהורים בכל רגל מפני שהם נכונים ליכנס במקדש ולאכול קדשים<sup>52</sup> וזה שנאמר בתורה ובנבלתם לא תגעו ברגל בלבד ואם נטמא אינו לוקה אבל בשאר ימות השנה אינו מוזהר.

ולכאורה יש מקום לדון אם כל מי "שהוא נכון ליכנס במקדש ולאכול קדשים" הוא בכלל איסור זה וכמו שאסורים ישראל ברגל כמו"כ אסורים כהנים בזמן משמרתם וכיו"ב וכן כה"ג בכל השנה<sup>53</sup>. ומדברי הרמב"ם עצמו לא משמע כן, שכן כתב בהלכה הקודמת "וכן מותר לאדם ליגע בכל הטומאות ולהתטמא בהן שהרי הזהיר הכתוב את בני אהרן ואת הנזיר מהתטמא במת מכלל שכל העם מותרין ושאר כהנים ונזירים מותרין להתטמא בשאר טומאות חוץ מטמא מת".

ומקור הדברים הוא מגמ' ר"ה דף טז: אמור אל הכהנים בני אהרן בני אהרן מוזהרין בני ישראל אין מוזהרין, והלא דברים קל וחומר ומה טומאה חמורה כהנים מוזהרין ישראלים אינן מוזהרין, טומאה קלה לא כל שכן,

52. ונראה ממש"כ הרמב"ם שלא דוקא מצוה חיובית כעליה לרגל מחייבת טהרה, אלא גם מצוה קיומית כאכילת קדשים גם היא מצריכה ליטהר, אע"פ שרשאי שלא לאכול מהקדשים מכל מקום הרי הוא "נכון לאכול בקדשים".

53. ועיין משך חכמה פ' נשא שדן אם כה"ג מוזהר על כל טומאה, אמנם הוא דן שם מצד שכה"ג כל השנה היא כרגל עיי"ש.

משמע שכהן אינו מוזהר אף על טומאה קלה. והגמ' שם לומדת את הפסוק שנאמר ובנבלתם לא תגעו בזמן הרגל. ועכ"פ יש לעיין.

#### כא. שיטת רש"י

אולם משיטת רש"י יש לכאורה להביא ראיה שהנה המשנה בב"ק (עט, ב) אין מגדלין תרנגולין בירושלים מפני הקדשים ולא בירושלים מפני הטהרות, ופרש"י אין מגדלין תרנגולין בירושלים – אפי' ישראל, מפני הקדשים – שישראל אוכלים שם בשר שלמים ותודה ומעשר בהמה ודרך תרנגולים לנקר באשפה שמא יביאו עצם כעדשה מן השרץ ויטמאו את הקדשים, ולא יגדלו כהנים תרנגולין – בכל א"י, מפני הטהרות – שהכהנים אוכלין תרומה הן צריכין להזהר בטהרתן. עכ"ל. ומשמע בלשונו שהחשש שמא ייטמאו הכהנים עצמם, חזינן שצריך הכהן ליזהר שלא יטמא<sup>54</sup>.

ויעויין עוד בסוגית הגמ' בעירובין (קד, ב) במכניס שרץ למקדש ושם בדף קה. אמר רבי יוחנן ושניהם מקרא אחד דרשו ויבאו הכהנים לפנימה בית ה' לטהר ויוציאו את כל הטומאה אשר מצאו בהיכל ה' לחצר בית ה' ויקבלו הלויים להוציא לנחל קדרון חוצה מר סבר מדאשתני בעזרה בלויים טומאה בעזרה ליכא ומר סבר עד היכא דלא אפשר בלויים מפקי כהנים השתא דאפשר בלויים תו לא מטמאי כהנים, ופרש"י שם ויבאו הכהנים (פנימי) [לפנימה] בית ה' בהיכל ויוציאו הטומאה – עבודה זרה ותקרובתיה, שהן מטמאין באהל, לחצר בית ה' – עזרה, ויקבלו הלויים להוציא משם לנחל קדרון – אבל כהנים אחרים לא מיטמאין אף על פי<sup>55</sup> שהיו צריכים לאנשים הרבה, אלו מוציאין מן ההיכל לעזרה, ואילו משם ולחוץ לויים הוא דמיטמאין ולא כהנים, בן ננס סבר מדאשתני טומאת עזרה מכהנים ללויים, שמע מינה היכא דאיתא בעזרה לא מפקינן ליה בעבירה, אלא מהדרין אהתירא, וכו' עיי"ש. ותמוה מה עבירה היא זו לכהנים ליטמאות ומצד כניסה בטומאה למקדש שניהם שוים לויים וכהנים. וראה בגאון יעקב שתמה על רש"י שהלא טומאת ע"ז אין כהן מוזהר עליה ומה עבירה היא זו, ועיי"ש שפירש שמצאו שם כלים שנטמאו למת<sup>56</sup>.

54. וראה שם שיש שפרשו דהטהרות היינו התרומות אמנם מרש"י לא משמע כן.

55. ראה במל"מ פ"ב מאיסורי מזבח ה"כ שהביא את דברי רש"י, ומלשונו שם משמע שגרס דדוקא התם שהיו צריכים לכהנים הרבה, עיי"ש וראה הערה 57.

56. והנה מלבד מה שפירשו קשה שהרי חז"ל פירשו שמצאו בהיכל ע"ז (ראה ילקוט שם וירושלמי פסחים פ"ה) כמש"כ רש"י והמאיר ועל זה מיירי הפסוקים ולא מצינו שמצאו שם טומאות אחרות מלבד מה דאיתא בירושלמי שגגלתו של ארונה היבסי נמצאה אז מתחת למזבח, אולם עצם פירשו יקשה לשיטות הראשונים שכהן לא מוזהר על חרב ה"ה כחלל. ודו"ק.

ובגליוני הש"ס שם הוכיח באמת שדעת רש"י שטומאת עבודה זרה כהנים מוזהרים עליה, וציין לתשובות חת"ס או"ח סי' כ"ג שהאריך בזה ולא הביא רש"י הנ"ל.

וראה בחסדי דוד על התוספתא כלים בבא קמא פרק א' שכתב שכל נידון הגמ' שכהנים יכנסו להיכל הוא דוקא בטומאת שרץ או ע"ז שאין כהן מוזהר עליה, אבל בטומאת מת ודאי שאין הכהן נכנס אלא לויים, ואם כן א"א לפרש הסוגיא<sup>57</sup> שטומאת ע"ז כהן מוזהר עליה.

ומוכח מכאן שדעת רש"י שכהן צריך לשמור עצמו בטהרה כיון שהוא נכון ליכנס למקדש ולאכול קדשים<sup>58</sup>. וכן פירש דברי רש"י להדיא בפירוש אוצר נחמד על הכוזרי מאמר ג' סי' מ"ט וזה לשונו:

"ועם היות שדבר ידוע שאין הכהן מוזהר רק על טומאת מת בלבד... היינו לענין שיהא חייב מלקות וגם לענין שיהא אסור אף בזמן הזה. משא"כ בזמן הבית, אע"פ שאין הכהן לוקה על שאר טומאות, עם כל זה איסורא איכא, מפני שהוא מוכן לעבודה תמיד ולאכול קדשים תדיר... ופשיטא שאסור שיטמא הכהן את עצמו בזמן הבית. ... וכמו שהוא במשמעות לשון החבר באמרו שאסור על בעליו לנגוע בדברים הרבה, דהיינו כל הטומאות, ומקרא מלא מסייעו 'ויבאו הכהנים לפנימה בית ה' לטהר ויוציאו את כל הטומאה אשר מצאו בהיכל ה' לחצר בית ה', ויקבלו הלויים להוציא לנחל קדרון חוצה' (דברי הימים ב, כט). ופירש"י בגמרא דעירובין (דף קה) שהוציאו עבודת אלילים ותקרובותיה שהן מטמאין באהל,

57. וראיתי לאחד מאחרוני דורינו שרצה לומר ע"פ מה שדנו האחרונים שהוצאת הטומאה גם היא מדיני ה"שירות" שנאמרו במקדש, ובאמת שעבודה זו שייכת ללויים כמו כל עבודות השירות, ורק כאשר הטומאה בהיכל שאין הלויים יכולים ליכנס עושים עבודה זו הכהנים [ופירש שגם בהיכל עדיין עבודת לויים היא רק שאין הם יכולים לכנס, ונראה שכן מוכח ממש"כ רש"י דבעזרה מהדרינן אהיתרא, ומשמע שבהיכל איסור הוא רק שאי אפשר], ואשר על כן כל עוד הטומאה היתה בהיכל יכול היה הכהן להוציא את הטומאה משא"כ משהגיעה הטומאה לעזרה חזרה זו להיות עבודת הלויים וכהן ששימש בעבודת לוי חייב מיתה, וזו כונת רש"י דהיכא דאיתא בעזרה לא מפקינן בעבירה. ואולם לפום ריהטא פירוש זה דחוק בדברי רש"י, ויעויין מל"מ פ"ב מאיסורי מזבח ה"כ, שהביא דברי רש"י הנ"ל וכתב שדוקא שם שהיו צריכין את הכהנים, אולם בגוונא שא"צ את הכהן יכול הכהן שמוציא את העבודה זרה להוציאה לנחל קדרון, ולמש"כ הנ"ל הלא עבודת לוי היא ואין יוציאה, וגם אם נאמר שעבודתו היא "להוציאה מההיכל" מ"מ הרי גם בהיכל עבודת לוי היא רק שאינו יכול להכנס לשם.

58. אולם כל הראשונים חלקו עליו להלכה וסוברים שאין איסור לכהן לטמאות עצמו עיין בראשונים שם בחולין וכן בתוס' כריתות יג, א, ד"ה התירו, וראה גם בחולין ב, ב, תוד"ה טמא, אולם בתוס' בפסחים קטו, א, ד"ה כל, מבואר שסבר כדעת רש"י, וראה פמ"ג סי' תע"ג משב"ז סק"ו שמסתימת לשונו משמע שגם הראשונים סוברים כרש"י ותוס' פסחים הנ"ל, רק הם סוברים דהוי דרבנו. ועיי"ש גם סק"ז ואכמ"ל.

ויקבלו הלויים להוציא משם לנחל קדרון, אבל כהנים אחרים לא מיטמאין אע"פ שהיו צריכין לאנשים הרבה, אלו מוציאין מן ההיכל (לפי שאין זר נכנס להיכל), ואילו משם ולחוץ, ליום הוא דמיטמאין ולא כהנים. עכ"ל רש"י ז"ל. ... הרי מבואר שלא הניחו לכהנים ליטמא אפילו בשאר טומאות שאינן של מת. "עכ"ל.

### כב. חילוק בין תרומה לקדשים

ואולם לדברינו יקשה סתירה מפורשת בדברי רש"י, שהנה במשנה בכורות דף כט. "הנוטל שכר להעיד עדותו בטלה" ובהמשך שם "היה כהן [ו] מטמאו מתרומתו, מאכילהו ומשקו וסכו" – ואינו בכלל נוטל שכר להעיד כיון שמונע הפסד. ובגמ' שם הקשתה היאך הולך הכהן במקום הטומאה הרי עובר על לנפש לא יטמא, ומתרת הגמ' בבית הפרס – דאינו מוזהר מלילך בו (רש"י), אי נמי בשאר טומאות דלא מוזהר עלייהו – טמאו להאי כהן כגון נבילות ושרצים שאינן מוזהר עליהם מליגע (רש"י). ראינו מכאן שיטת רש"י שאין הכהן מוזהר מלבד בטומאת מת ואף שנפסל מלאכול בתרומה והיאך יתיישבו דבריו עם מה שכתב בב"ק ובעירובין.

והיה נראה לחלק ששונה אכילת קדשים שאף שאין הכהן מחוייב בה, מכל מקום כל שהוא במשמרתו הרי "נכון" הוא לאכול כלשון הרמב"ם וזוהי הצורה שכהנים המקריבים וכן הבעלים הם האוכלים מבשר הקדשים עליהם חלה אזהרת ובנבלתם לא תגעו שדרשו חז"ל דהיינו בזמן הרגל "בזמן שהם נכונים לאכול בקדשים", משא"כ תרומה אין זה שהכהן "מוכן" לאכול בתרומה אלא שהוא רשאי לאכול תרומה כמו שישראל רשאי לאכול חולין, ועל הפקעת היותו יכול לאכול תרומה לא הזהירה תורה, ותיושב בזה הסתירה שהבאנו, אך לפי"ז לא יועיל תירוצנו ממה שאין מערבין לכהן בתרומה.

### כג. ביאור אחר בדברי רש"י

שוב עיינתי ומצאתי שדברי רש"י מפורשים הם גם לענין תרומה וז"ל בחולין דף לה. בתוך ד"ה דליכא כזית, "קשיא לי מ"מ היכי ספינן ליה מידי דפסיל לגופיה לתרומה והא מוזהר הוא מלפסול את גופו דאמרינן בפ"ח דיומא אל תטמאו בהם ונטמאתם בהם"<sup>59</sup> מכאן לטומאת גוייה דאורייתא ואפילו

59. הנה רש"י הביא כאן את הפסוק של אל תטמאו בהם ונטמאתם בהם – ובמאמר המוסגר גם פסוק זה לכל ישראל נאמר ולא דוקא לכהנים ודו"ק. – ויש להעיר שלדברינו הרי די באזהרת ובנבלתם לא תגעו כמש"כ לעיל, ונראה לומר חידוש דיעויין שם בחולין בכל הראשונים שחלקו על דברי רש"י וכתבו שמה שנאמר אל תטמאו בהם מכאן לטומאת הגויה, אינו על האיסור להטמאות אלא על עצם מציאות הטומאה ע"י אכילת אוכלין טמאים אם מדאורייתא ואם מדרכנן, והמעין בדברי רש"י ביומא פ"ב, יראה שגם רש"י פירש כן. ונראה לומר שבאמת דעת רש"י בפירושו הסוגיא שם הוא כמש"כ הראשונים שהפסוק מלמדנו על עצם היות הטומאה ואיזו כאן לאו. אלא שלאחר שאנו יודעים שאדם נטמא ע"י

למ"ד דרבנן איסורא מיהא איכא". ע"כ. נמצא שדעת רש"י להדיא שאסור לכהן לטמאות עצמו אף לענין תרומה.

אלא שאם כן קמה וגם נצבה סתירת דברי רש"י ממה שכתב שם בבכורות. והנראה ליישב שיעויין בדברי הרמב"ם פ"ז משביתת יו"ט הי"א שכתב ששורפין פרה אדומה בחוה"מ, ולכאורה צ"ב היאך שורפין את הפרה והלא מטמאה כל העוסקים בה וברגל מוזהרין ישראל שלא ליטמא.

ובמשך חכמה פרשת שמיני עמד בזה וכתב שלא זו ד"ובנבלתם לא תגעו" הרי הוא כאותם הלאוים שנמסרו לחכמים כחולו של מועד וכיוצא, שענינם דאורייתא אך הדבר נמסר לחכמים לקבוע אימתי יחול לאו זה. ולדבריו יש לומר שהוא הדין בנצרך להעיד לחבירו מסור היה בידי חז"ל שלא יחול לאו זה ד"ובנבלתם לא תגעו". ודו"ק.

ולדרכו של רש"י מיושבת התמיהה מעירובין, שמה שאין מערבין לכהן אף שיכול מצד טומאת מת ליכנס ע"י נגיעה בחרב ה"ה כחלל מ"מ אסור לו לעשות כן שהרי פוסל את עצמו מלאכול בתרומה וכדכתב רש"י בחולין לה, א, ודו"ק.

כד. בזמן הזה האפשרות מותרת ומעשית

אולם אם כנים דברינו א"כ היום שאין היתר לכהנים לאכול בתרומה, מדוע לא נתיר היום לערב בבית הקברות והלכה פסוקה היא שאין מערבין לכהן בבית הקברות (עיין שולחן ערוך או"ח סי' תט סעיף א' ובמ"ב שם).

ואולי אפשר לומר שכיון שנקבעה הלכה במשנה "ולכהן בבית הפרס"<sup>60</sup> כלומר אבל לא בבית הקברות, גם אם בטל הטעם לא בטל האיסור, ומשנה לא זזה ממקומה כדמצינו בכמה דוכתי.

ויש להביא ראיה לזה ממה שכתב המג"א בסי' ת"ט סק"ד על מה שנכתב בשולחן ערוך ס"א, "ואם נתנו בבית הפרס הרי זה עירוב ואפילו היה

אוכלין שוב מוזהר אם ישראל הוא ברגל ואם כהן הוא בכל השנה כדי שיוכל לאכול בתרומה מהפסוק של ובנבלתם לא תגעו. וצריך תלמוד. (ומשמעות הפסוק אל תטמאו בהם ונטמאתם בם הוא לא לאיסור לאו וכמו שדורשת שם הגמ' לעיל אל תקרי ונטמאתם אלא ונטמאתם ואין כאן אזהרת טומאה אלא חידוש מציאות טומאה, משא"כ קרא ד"ובנבלתם לא תגעו" שהוא ממש לשון לאו. ועיין ברש"י שם ובגליון הש"ס והמדקדק ימצא שבכל דברינו יש ליישב תמיהת הרעק"א ודו"ק).

60. והיה מקום לדקדק לפי"ז לשון המשנה שלגבי כל ההלכות של הוא במקום אחד ועירובו במקום אחר נקטה המשנה לשון אינו ערוב וכן אין עירובו עירוב, ורק לגבי כהן נקטה המשנה דבריה ברישא ששם מדובר כמה "מערכין" וכמה "אין מערבין", דהיינו שצורת התקנה היתה על עצם אפשרות העירוב. ודו"ק. וכן יש לדקדק לפי"ז לשון המאירי והמהרש"א שכתבו "לא התירו", ולכאורה אין הנושא בכאן אם התירו אם לא, אלא אם עירובו עירוב אם לאו, ולהנ"ל אתי שפיר. ודו"ק.

כהן משום שיכול לכנוס שם במגדל הפורח או שינפח והולך", וכתב שם המג"א שהחידוש בכהן הוא, שאע"פ שנטמא העירוב ואסור לו לאכול, מ"מ הא חזי לישראל<sup>61</sup>. ובמחה"ש הביא שם מהתוספת שבת שהרי כהן מותר לו לאכול חולין טמאין, ותירץ שסתם כהנים אוכלין חוליהן בטהרה. ובפמ"ג סי' תע"ג משב"ז סק"ו כתב לתרץ לפי דברי התוס' שהובאו לעיל שכהן מוזהר על אכילת חולין בטהרה בזמן שביהמ"ק קיים. ולכאורה לשני התירוצים מה חידוש לנו השו"ע בזה הרי כיום אין הכהנים נזהרים לאכול חוליהן בטהרה וק"ו שאינם אסורים, ומה החידוש בנטמא העירוב.

אולם להנ"ל אתי שפיר, כיון שבזמן שנשנתה משנה זו שאין מערבין, היה אסור לכהן לאכול עירוב זה, הרי אף שהיום מותר לאכול, מכל מקום משנה לא זזה ממקומה ואין עירובו עירוב. ודו"ק.

### העולה לדינא

מכל הנ"ל עולה לדינא שלהתיר לכהן להיטמא ממש למת ע"י ענידת טבעת או צמיד של חרב הרי הוא כחלל – קשה, שהרי יש מן הפוסקים הסוברים שלא נקרא בזה מחולל ועומד, וכן לכמה שיטות הוא מוסיף טומאה על טומאתו דחרב ה"ה כחלל אינו מטמא בחיבורים ויהיה אסור לשיטת התוס' ודעימיה שיש איסור להוסיף טומאה. כמו כן לשיטת הראב"ד, דבחרב כחלל אין חייבין בביאת מקדש, יהיה תלוי באם אסור להוסיף טומאה שחייבין עליה בביאת מקדש<sup>62</sup> ובספקו של הקוב"ש.

אולם לגבי הבעיה שנתעוררה בטיסת מטוסים מעל בתי קברות, ששם יש מקום גדול להקל בלאו הכי<sup>63</sup>, יתכן שאפשר להוסיף עצה זו לסניף להיתר, עכ"פ בשעת הדחק<sup>64</sup>, שהכהנים הטסים לחו"ל יעגדו על אצבעם בשעת הטיסה טבעת מאחת משש מיני המתכות האמורות בתורה אשר נטמאה קודם לכן במת, וה' יצילנו משגיאות.

61. וראה כתפארת ישראל פ"ג מעירובין בועז אות ב' שנתקשה באמת בדברי המג"א הנ"ל, מדעת תוס' בחולין דף לד, ב, הנ"ל.

62. ולמש"כ האג"מ יתכן שאף לדעת הרמב"ם כן. ראה הערה 34.

63. בהצטרף שאר צדדי ההיתר שדנו בהם גדולי הפוסקים ע"י הר צבי יו"ד סי' רפד, חזו"א יו"ד סי' ריא אות ת', שו"ת ריב"ד יו"ד סי' ע', שו"ת כפי אהרן סי' כה, חלקת יעקב יו"ד סי' רט-ריד, מעשה חושב (הרב לוי יצחק היילפרין) חלק ד, סי' כט. [וראה גם מנח"י ח"ו סוף סי' קלו, אג"מ יו"ד ב' סו"ס סי' קס"ד]. וכן ראיתי להתיר למו"ר הגרש"ז ברוידא בהגהותיו למסכת אהלות פ"ח שעדיין בכת"י, ואכמ"ל.

64. ויעויין בחי' הגר"ח הלוי ה' ביאת מקדש שכתב דלגבי שהיה ליכא לדין דמחולל ועומד, אמנם נראה בביאורו דדוקא היכא שעל הטומאה הראשונה מצווה הוא לפרוש כדאי' בתוס' שבועות יז, ב, וכן מוכח שם מדבריו, ואין בידי העת להאריך בזה, עכ"פ בטיסה מעל בתי קברות אם אינו שוהה כדי שיעור השתחויה (ראה הערה 14) שפיר דמי.